

До разової спеціалізованої ради PhD 12217
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, вул. М. Криваноса, 2

Відгук

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента,
доцента кафедри української літератури імені академіка Михайла Возняка
Львівського національного університету імені Івана Франка
Слижук Олесі Алімівни
про дисертацію Гудз Марії Степанівни
«Формування медіаграмотності учнів у процесі вивчення української мови і
літератури в НУШ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
зі спеціальності 014 Середня освіта

Актуальність теми дисертації. Тема дослідження Гудз Марії Степанівни безпосередньо пов'язана із вирішенням пріоритетних завдань сучасної освітньої системи в Україні, відповідає запитам часу із розвитку медіакомпетентної особистості, здатної до самореалізації в інформаційному суспільстві. Дисертація М. Гудз є необхідною і своєчасною, бо розкриває актуальні освітні аспекти.

По-перше, упровадження «Концепції Нової української школи» передбачає перехід від знаннєвої парадигми до компетентнісної. Авторка слушно обирає об'єктом дослідження процес формування медіаграмотності учнів 5–6 класів, оскільки саме на етапі базового середнього навчання закладається фундамент критичного мислення та інформаційної гігієни, що відповідає вимогам «Державного стандарту базової середньої освіти (2020)».

По-друге, в умовах повномасштабної агресії та ворожих інформаційно-психологічних операцій у роботі запропоновано важливі й дієві механізми захисту свідомості підлітків від маніпуляцій та фейків, що підсилює її соціальне значення.

По-третє, особливої уваги заслуговує авторська ідея поєднання медіаосвіти з емоційно-ціннісним вихованням. Використання потенціалу

української мови та літератури як інструменту для формування медіакультури дозволяє розвивати цифрові навички, зміцнювати національну ідентичність та морально-етичні орієнтири учнів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та їх достовірність. Аналіз представленої до захисту дисертаційної роботи М. С. Гудз дає підстави говорити про високий рівень обґрунтованості наукових положень та вірогідність зроблених висновків. Дослідження ґрунтується на фундаментальних дослідженнях із сучасних педагогіки та психології, враховує вимоги чинних нормативно-правових актів України (Закони «Про освіту», «Концепція НУШ», «Державний стандарт базової середньої освіти(2020)»). Авторка вдало поєднує діяльнісний, комунікативний та особистісно зорієнтований підходи, що створює надійне теоретичне підґрунтя для авторської методики.

Обґрунтованість положень підтверджується ретельним критичним аналізом вітчизняного та зарубіжного досвіду. Авторка вперше формулює специфічні поняття медіаграмотності саме для уроків української мови та літератури, що свідчить про глибоке занурення в предмет дослідження.

Висновки дисертантки логічно випливають із результатів аналізу чинних модельних програм та онлайн-платформ. Виокремлення психолого-педагогічних умов проведення експериментального навчання (інтеграція когнітивного та емоційно-ціннісного компонентів) є теоретично виправданим і враховує специфіку вікового розвитку учнів 5–6 класів (10–12 років).

Достовірність результатів підтверджена ходом та результатами педагогічного експерименту. Вибірка охоплює достатню кількість учнів контрольних (КГ) та експериментальних груп (ЕГ). Використання чітких критеріїв оцінювання (інформаційного, діяльнісно-творчого та ціннісно-емоційного) дозволило авторці об'єктивно зафіксувати позитивну динаміку в експериментальному навчанні.

Достовірність висновків підкріплена кількісними показниками. Зокрема, суттєве зниження початкового рівня медіаграмотності в ЕГ (з 63%

до 21,5%) на фоні незначних змін у КГ (з 63% до 54%) та зростання високого рівня майже втричі (із 7,5% до 20,5%) є переконливим доказом ефективності запропонованої методики.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів. Попри значну кількість теоретичних праць із медіаосвіти, у практиці викладання філологічних дисциплін спостерігається брак цілісних, експериментально перевірених методик, адаптованих до вікових особливостей «цифрового покоління». Дисертація М.С.Гудз заповнює цю нішу, пропонуючи конкретний інструментарій: від уточнення термінологічного апарату до розробки системи нетрадиційних уроків. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження не викликає сумніву. Автор успішно поєднала фундаментальні наукові засади з прикладними потребами сучасної школи, створивши життєздатну методику, що відповідає запитам інформаційного суспільства. Теоретичне значення роботи полягає в суттєвому доповненні та поглибленні концептуальних засад медіаосвіти в межах мовно-літературної галузі.

Практична цінність дисертації визначається можливістю безпосереднього впровадження її результатів у широку освітню практику. Розроблено та апробовано цілісну методичну систему, що містить покроковий алгоритм проведення уроків із медіакомпонентами. Створено систему вправ і завдань, спрямованих на критичний аналіз медіатекстів (реклами, постів, новин) та розвиток медіаторчості (акровірші, есе, цифрові щоденники рефлексій). Запропоновано критерії (інформаційний, діяльнісно-творчий, ціннісно-емоційний) та показники рівнів сформованості медіаграмотності, які можуть бути використані педагогами для моніторингу навчального поступу учнів. Матеріали дослідження можуть бути використані не лише вчителями-філологами, а й розробниками підручників, авторами спецкурсів, викладачами інститутів післядипломної освіти та студентами педагогічних університетів. Описані структури уроків («урок-совість»,

«урок-мудрість» тощо) слугують готовим сценарієм для реалізації виховного потенціалу НУШ у цифровому контексті.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеність, оформлення.

Аналіз змісту та структури дисертації дає підстави стверджувати, що вона є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретичному та методичному рівнях, а її оформлення відповідає встановленим вимогам.

Зміст дисертації повністю відповідає обраній темі, меті та завданням дослідження. Робота має чітку, класичну структуру, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Перший розділ має фундаментальний характер. Дисертантка глибоко проаналізувала розвиток медіаосвіти в контексті реформи НУШ та здійснила ґрунтовне пояснення й уточнення термінологічного апарату. Вважаємо особливо цінним виокремлення психолого-педагогічних умов формування медіаграмотності в Новій українській школі, релевантних саме для учнів 5–6 класів, що свідчить про міждисциплінарний характер роботи.

Другий розділ представляє ретельний аналіз чинних програм та підручників, що дозволило М. Гудз виявити методичні лакуни, які потребують заповнення власними методичними розробками. Особливий науковий інтерес викликає система нетрадиційних уроків (етичних, емоційних тощо), що є оригінальним внеском у методику навчання української літератури.

Третій розділ присвячено перевірці висунутої гіпотези. Опис експериментального навчання відзначається деталізацією та прозорістю. Використання критеріїв (інформаційного, діяльнісного, емоційного) дозволило дослідниці здійснити об'єктивну оцінку ефективності розробленої системи.

Дисертація М.С. Гудз є повністю завершеною науковою працею. У роботі простежуються логічні зв'язки між теоретичними узагальненнями першого розділу, методичним проєктуванням другого та практичною

апробацією третього. Авторка розробила, теоретично обґрунтувала та експериментально підтвердила методику формування медіаграмотності, що повністю відповідає поставленій меті дисертаційної роботи. Загальні висновки корелюють із завданнями дослідження та репрезентують шляхи вирішення проблеми наукових пошуків – формування медіаграмотної особистості учнів Нової української школи під час навчання мовно-літературної галузі.

Оформлення дисертації відповідає чинним стандартам та вимогам МОН України до робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Робота написана грамотною науковою мовою, термінологія вживається коректно і послідовно. Список використаних джерел (197 найменувань) є репрезентативним, містить актуальні нормативні акти, праці сучасних українських та зарубіжних науковців. Робота містить необхідні таблиці та діаграми (зокрема в розділі 3), що наочно демонструють результати експерименту. Зміст додатків доповнює основний текст, представляючи прикладні матеріали (сценарії уроків, анкети), що мають значну цінність для вчителів-філологів.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях. Публікації дисертантки відповідають темі дослідження, охоплюють усі його розділи та повною мірою розкривають зміст отриманих наукових результатів згідно з вимогами до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії. Опубліковані у провідних наукових журналах України (2023–2024 рр.), що входять до переліку МОН, 6 фахових статей категорії «Б», у яких ґрунтовно висвітлено роль підручника як засобу медіатворчості, потенціал медіазасобів та саму авторську методику.

Тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях (Тернопіль, Київ, Івано-Франківськ, 2022–2025 рр.) засвідчують широке представлення результатів науковій спільноті та обговорення основних аспектів експериментального дослідження.

Співавторство у методичних рекомендаціях щодо проведення педагогічної практики підтверджує практичну орієнтованість дослідження та його впровадження у систему підготовки майбутніх учителів.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертація М. С. Гудз виконана з дотриманням етичних норм та вимог щодо академічної доброчесності, що підтверджує високу наукову культуру автора та достовірність представлених результатів. Дисертація є результатом самостійного наукового пошуку її авторки. Сформульовані в роботі положення, результати педагогічного експерименту та розроблена методика є її оригінальними здобутками. У тексті роботи ретельно дотримано правил покликання на праці українських і зарубіжних учених, що зафіксовані у списку використаних джерел. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації даних експериментального навчання. Кількісні показники, отримані в ході апробації методики у 5–6 класах, є достовірними та об'єктивно відображають хід дослідження. У працях, опублікованих у співавторстві (зокрема з науковим керівником Н. Р. Грицак), чітко простежується особистий внесок здобувачки, який ліг в основу відповідних розділів дисертації.

Дискусійні аспекти дослідження та рекомендації.

Відзначаючи високий науковий рівень та практичну значущість дисертації М.С. Гудз, вважаємо за доцільне висловити певні міркування та запитання дискусійного характеру.

1. У підрозділі 1.2 дисертантка детально аналізує «термінологічне поле» дослідження. Проте, з огляду на запропоновані автором дефініції «медіаграмотність на уроці української мови» та «медіаграмотність на уроці української літератури», виникає запитання: чи існують принципові відмінності у структурі медіанавичок (спілкування, обізнаність тощо) під час вивчення мови порівняно з літературою, чи це лише різні площини застосування одного й того самого конструкту?

2. У розділі 3 описано результати експерименту. Оскільки авторська методика часто спирається на «творчі майстерні» та створення власних медіапродуктів, цікаво було б уточнити: якими критеріями (окрім емоційно-ціннісних) дисертантка керувалася в оцінюванні саме *якості* медіапродукту учня? Як відрізнити творчі здібності від простого володіння цифровим інструментом?

3. Дотримуємось думки, що окремі положення дисертаційної роботи, а саме у частині дискурсу про медіаграмотність, варто було б доповнити, звернувшись до наукових праць сучасних лінгводидактів, які фокусували увагу на проблемі формування медіаграмотності учнів на уроках української мови.

4. На основі аналізу дисертації пропонуємо рекомендації для продовження досліджень у цій царині. Враховуючи ефективність методики для 5–6 класів, доцільно розробити наступність цієї системи для учнів 7–9 класів, де рівень медіавпливів та складність маніпулятивних стратегій зростає. Рекомендуємо трансформувати описану систему вправ та типологію уроків у формат інтерактивного посібника або мобільного додатка для вчителів-філологів, що полегшить інтеграцію медіакомпонентів у навчальний процес. Розглянути можливість створення інтегрованого курсу для профільної школи (10–12 класи), який би об'єднав можливості української мови, літератури та мистецтва у формуванні медіакультури особистості.

Проте висловлені зауваження і пропозиції жодним чином не применшують науково-педагогічної вагомості представленої дисертаційної роботи.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам.

Дисертація Марії Степанівни Гудз на тему «Формування медіаграмотності учнів у процесі вивчення української мови і літератури в НУШ» є самостійним і оригінальним дослідженням, вирізняється глибиною в опрацюванні складного теоретичного матеріалу, науковою новизною й

практичною цінністю. Авторка вміло розгортає дослідницький пошук, дотримуючись академічної добросовісності.

Виконана робота відповідає вимогам, що встановлені «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 р.), а Гудз Марія Степанівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
імені академіка Михайла Возняка
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Олеся СЛИЖУК

Підпис
ПІДТВЕРДЖУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
